

Рябенко Володимир Володимирович¹,
к.е.н., доцент кафедри економіки і права

Балан Олександр Дмитрович,
к.е.н., доцент кафедри економіки,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України

Полішко Ярослав Анатолійович¹,
аспірант кафедри економіки і права,

Навчально-наукового інституту економіки і
управління, Національний університет харчових
технологій

Riabenko Volodymyr¹, PhD in Economics, Associate
Professor of Department of Economic and Law
<https://orcid.org/0000-0003-1091-4992>

Balan Oleksandr, PhD in Economics, Associate
Professor of the Department of Economy, National
University of Life and Environmental Sciences of
Ukraine, <https://orcid.org/0009-0008-7082-7157>

Polishko Yaroslav¹,
Postgraduate, Department of Economics and Law,
<https://orcid.org/0009-0003-1464-6179>

Institute of Economics and Management National
University of Food Technologies

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ PECULIARITIES OF FORMATION OF PRODUCTION POTENTIAL OF FOOD INDUSTRY ENTERPRISES

Рябенко В. В., Балан О. Д., Полішко Я. А. Особливості
формування виробничого потенціалу підприємств
харчової промисловості. *Український журнал
прикладної економіки та техніки*.
2024. Том 9. № 4. С. 17 – 23.

Riabenko V., Balan O., Polishko Y. Peculiarities of
formation of production potential of food industry
enterprises. *Ukrainian Journal of Applied Economics
and Technology*.
2024. Volume 9. № 4, pp. 17 – 23.

Мета дослідження полягає у визначенні особливостей виробничого потенціалу підприємств харчової промисловості, оцінці їх сучасного стану та напрямів підвищення ефективності використання виробничого потенціалу в умовах воєнного стану. Методика дослідження передбачала використання існуючих сучасних наукових та емпіричних досягнень та рекомендацій щодо особливостей формування виробничого потенціалу підприємств харчової промисловості. Офіційні статистичні дані використано для аналізу розмірів та масштабів виробництва, ефективності використання трудових ресурсів, обсягів капітальних інвестицій. Часовий діапазон охоплював 2021–2023 рр. Показники, що характеризують ефективність функціонування підприємств включають обсяг виробленої та реалізованої продукції, значення яких зросло на 15,5% та 20,6% відповідно. Чисельність працівників, зайнятих на виробництві продукції, мала тенденцію до скорочення (-6,8%). Головними проблемами, що супроводжували підприємства харчової сфери внаслідок бойових дій, стали: втрати зв'язків з постачальниками; відсутність стабільних напрямків збуту виробленої продукції; скорочення чисельності персоналу через мобілізацію частини працівників; скорочення чисельності персоналу через виїзд за кордон; нестабільність кредитно-фінансової сфери (високі процентні ставки на кредити, нестабільність національної грошової одиниці); відсутність чи нестабільність постачання сировини та матеріалів, у т.ч. газу, електроенергії, води; окупація територій, де функціонують підприємства. Не дивлячись на негаразди, підприємства харчової промисловості не тільки відновили довоєнний рівень капітальних інвестицій, а й перевищили його на 4,3%. Для підвищення виробничого потенціалу необхідно державі сфокусувати зусилля на таких напрямках: фінансово-кредитне та податкове стимулювання, інфраструктурне забезпечення. Вже запроваджені та діють такі програми щодо підтримки підприємств, що постраждали від воєнних дій: кредити на обігові цілі під 1% річних; зростання надання державних гарантій до 80%; підвищення ліміту за програмою «5–7–9%» до 150 млн грн; укладання міжнародних торгових договорів для експорту виробленої продукції; зменшення залежності від імпортової сировини; квотування ввозу продукції, що має більш високі конкурентні позиції (порівняно з вітчизняними видами продукції); зменшення бюрократії; направлення працівників на перекваліфікацію та навчання; стимулювання інновацій тощо.

Ключові слова: виробничий потенціал, ресурси, розміри та масштаби діяльності, підприємства харчової промисловості.

The study aims to determine the characteristics of the production potential of food industry enterprises, assess their current state, and determine directions for increasing the efficiency of production potential in martial law conditions. The research methodology involved using existing modern scientific and empirical achievements and recommendations regarding the peculiarities of the formation of the production potential of food industry enterprises. Official statistical data were used to analyze the size and scope of production, the efficiency of using labor resources, and the volume of capital investments. The time range covered 2021-2023. Indicators characterizing the efficiency of the functioning of enterprises include the volume of manufactured and sold products, the value of which increased by 15.5% and 20.6%, respectively. The number of workers employed in the production of products tended to decrease (-6.8%). The main problems accompanying food enterprises as a result of hostilities were loss of relations with suppliers, lack of stable sales directions for manufactured products, reduction in the number of personnel due to the mobilization of part of the employees, reduction in the number of personnel due to departure abroad; instability of the credit and financial sphere (high interest rates on loans, instability of the national monetary unit); absence or instability of the supply of raw materials and materials, including gas, electricity, water; occupation of territories where enterprises operate. Despite the troubles, food industry enterprises restored the pre-war level of capital investment and

exceeded it by 4.3%. The state needs to focus its efforts on the following areas: financial and credit and tax incentives and infrastructure support to increase the production potential. The following programs have already been implemented and are operating to support enterprises affected by military actions: loans for working purposes at 1% per annum; an increase in the provision of state guarantees to 80; increasing the limit under the "5-7-9%" program to 150 million hryvnias; conclusion of international trade agreements for the export of manufactured products; reduction of dependence on imported raw materials; quotas for the import of products that have a higher competitive position compared to domestic types of products; reduction of bureaucracy; referral of employees to retraining and training; stimulation of innovations, etc.

Keywords: production potential, resources, size and scale of activity, food industry enterprises.

Вступ

Динамічність зовнішнього впливу на функціонування підприємств харчової промисловості суттєво зростає. Військові дії на території України, нестабільність економічної ситуації, зростання масштабів ринку харчових продуктів, постійне зростання тарифів на комунальні послуги та енергетичні ресурси, міграція кваліфікованого персоналу призвела до суттєвого погіршення виробничого потенціалу підприємств харчової промисловості. Підприємства, що зосереджували свою діяльність на території військових дій, змушені були релокувати власні активи на підконтрольну українську територію. За даними КШЕ, обсяг збитків, отриманих компаніями агропродовольчої сфери на кінець 2023 р., становив \$10,3 млрд [1]. Незважаючи на ці проблеми, українські харчовики продовжують виробляти харчову продукцію, експортувати її та сплачувати податки до бюджету.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Виробничий потенціал підприємства включає ресурсний потенціал щодо випуску необхідного обсягу продукції за певним асортиментом, номенклатурою та якістю. Саме такого підходу притримується у своїх дослідженнях Сарай Н.І. [2], Левченко Ю. Г. та Чередниченко О. А. [3], які інакше підходять до трактування означеного питання. На їхню думку, основою виробничого потенціалу виступає трудовий потенціал, який заснований на використанні чи можливому використанні сукупності засобів, предметів праці та інформації. Автори (поряд з іншими ресурсами підприємства) на перше місце ставлять його інтелектуальний потенціал.

Меліх Т. Г. [4], досліджуючи питання виробничого потенціалу харчового підприємства, пропонує виокремлювати такі складові: виробничу, ресурсну й кадрову.

Михайленко Г.А. [5] підкреслює важливість збалансованого розвитку основних засобів виробництва та трудових ресурсів, необхідність запровадження прогресивних технологічних змін. При цьому він не виділяє ресурсну складову виробничого потенціалу.

Мохонько Г. та Клименко К. [6] зазначають потребу у дослідженні інноваційного потенціалу підприємств харчової промисловості. Не дивлячись на пряму кореляцію між процесами інноваційного розвитку та виробничими можливостями підприємства, автори виокремлюють окремі його елементи (фінансовий, мотиваційний, комунікаційний, науково-дослідний, техніко-технологічний, кадровий, інтелектуальний та ринковий) без фокусу на ресурсах підприємства. Попередні дослідження авторського колективу Левченко Ю.Г., Рябенко В.В. та Мельниченко О.В. [7], навпаки, зробили акцент на вивченні інноваційного розвитку харчовиків у нерозривному взаємозв'язку з виробничими їх можливостями.

Ніценко В.С. та Данько Ю.І. приводять класичне розуміння виробничого потенціалу на прикладі молоко-продуктового комплексу та виробництва свинини [8–11]. Такий підхід можливо екстраполювати на інші підприємства харчової промисловості. Окрім поширення досвіду на інші види діяльності, Мартиненко В. П. та Усатюк В. В. [12] пропонують використовувати зарубіжний досвід щодо цього питання, адаптований до потреб вітчизняних підприємств.

Наведені висновки Дзюбинською Х. М. та Шашиною М. В. [13] стосовно рекомендованої системи показників щодо оцінки управління виробничим потенціалом та алгоритму їх розрахунків є цінними для наукового та практичного напрямів робіт.

Губіна В.В. [14] пропонує досліджувати виробничий потенціал підприємства харчової промисловості, прив'язуючи ресурсозберігаючу діяльність з рівнем конкурентоспроможності.

Таким чином, сформовано теоретичний базис для дослідження особливостей формування виробничого потенціалу підприємств харчової промисловості.

Формулювання цілей статті

Мета дослідження – визначення особливостей виробничого потенціалу підприємств харчової промисловості, оцінці їх сучасного стану та напрямків підвищення ефективності використання виробничого потенціалу в умовах воєнного стану.

Методика дослідження. Методика дослідження передбачала використання існуючих сучасних наукових й емпіричних досягнень та рекомендацій щодо особливостей формування виробничого потенціалу підприємств харчової промисловості.

Виклад основного матеріалу дослідження

Виробничий потенціал харчових підприємств складається з трьох основних компонентів: матеріальних ресурсів, основних виробничих засобів та виробничого персоналу. Виходячи з цієї стратифікації, розглянемо, як саме відбувається його формування (рис. 1).

Виробничий потенціал не може бути відділений від фінансових можливостей підприємств. Саме фінанси є кровотворною складовою усього економічного потенціалу підприємства, а отже, має прямий вплив на виробничий стан та можливості підприємств-харчовиків. Про ці особливості наведено в [15; 16].

Виробничий потенціал виробників харчових продуктів має такі особливості та відмінності:

- залежність від сільського господарства. Так, виробництво борошна, круп, хлібобулочних виробів залежить від постачання зернових культур (особливо пшениці) на виробничі (переробні) потужності підприємств-харчовиків;
- доступність та ціни на сировину, залежно від сезону. Найнижчими є ціни під час збирання зернових культур, ближче до збиральних робіт наступного року ціни стають максимальними.

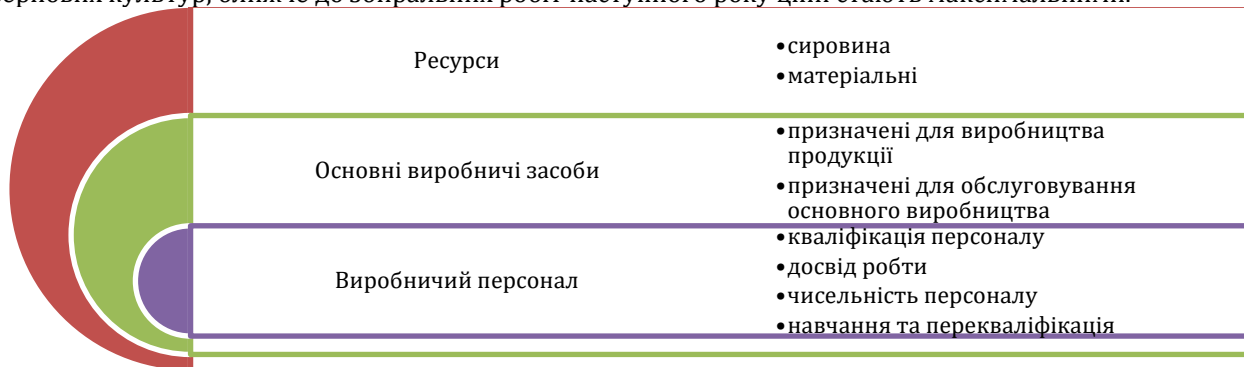

Рис. 1. Елементи виробничого потенціалу підприємств харчової промисловості

Джерело: дослідження авторів

У середині 2022 р. було проведено дослідження в онлайн-формі, в якому прийняли участь 72 підприємства, з яких 11 належали до харчової промисловості.

Учасниками опитування виступили підприємства різних розмірів та форм власності. Найбільша репрезентативність харчових підприємств виявилася у формі малих підприємств, де зайнято від 10 до 50 працівників. На них припадало 20% усіх підприємств, що становило 6 одиниць. Харчові підприємства представлені також й у групі великих та середніх підприємств, однак їх частка та кількість є несуттєвою, тому й не відображається у результатах опитування.

Необхідно відзначити, що майже 53% усіх підприємств зменшили обсяги виробництва, біля 24% вимушені тимчасово чи на постійній основі припинити функціонування й 2% провели релокацію бізнесу з окупованих територій на підконтрольну територію України. Причому, в найближчий квартал свою діяльність змогли відновити усього 23% опитаних, зможуть зі складнощами приблизно 61% та не спроможні відновити діяльність 16% підприємств [17].

Головними проблемами, що супроводжували підприємців харчової сфери унаслідок бойових дій, стали:

- втрати зв'язків з постачальниками;
- відсутність стабільних напрямків збуту виробленої продукції;
- скорочення чисельності персоналу через мобілізацію частини працівників;
- скорочення чисельності персоналу через виїзд за кордон;
- нестабільність кредитно-фінансової сфери (високі процентні ставки на кредити, нестабільність національної грошової одиниці);
- відсутність чи нестабільність постачання сировини та матеріалів, у т.ч. газу, електроенергії, води;
- окупація територій, де функціонують підприємства.

Вплив воєнних дій на території України мав різновекторний напрямок на функціонування та активність харчовиків. Відбулося зміщення акценту поставок сировини з південних областей країни на західно-центральні (наприклад, яблука, груши, картопля тощо). Так, агрофірма імені Білого (Одеська обл.) після початку війни переорієнтувала частину власних виробничих потужностей на виробництва м'ясних консерв та тушонок. Гірша ситуація у підприємств, діяльність яких зосереджена на прифронтовій зоні. Керівництво приймало рішення про релокацію бізнесу чи про припинення діяльності взагалі. Суттєво знизилася обсяги виробництва олії соняшникової, які впали у деяких випадках на 60–70% через відсутність можливості експорту. У той же самий час відбулося нарощування виробництва м'яса курятини, що позитивно вплинуло на масштаби роботи м'ясопереробних підприємств [18].

Не дивлячись на деякі позитивні зрушення, біля 69% опитаних (8 харчових підприємств) не проводили роботи щодо освоєння нових (додаткових) видів продукції. Щодо можливостей запуску проектів виробництва нових (додаткових) видів продукції, 36% менеджерів зазначили про відсутність необхідного обладнання, 10% повідомили про брак технологій та знань, 22% вказали на неможливість реалізації таких проектів на підприємстві. З метою вирішення цієї ситуації підприємці потребують різновекторної підтримки: консультування (з питань ефективного використання ресурсів, запровадження нових технологій (енергоєфективних, ресурсозберігаючих, відновлювальних джерел енергії) тощо), фінансової підтримки у відновлення виробничих процесів, навчання та перенавчання персоналу підприємств тощо [17].

Згідно з офіційними статичними даними (табл. 1), загальна кількість діючих харчових підприємств за 2021–2023 рр. має тенденцію до зростання на 197 підприємств. Розглядаючи це питання у

розрізі видів економічної діяльності, кількість підприємств, що виробляють харчові продукти, зросла на 265 одиниць, а виробників напоїв, навпаки, зменшилася на 68 одиниць.

Таблиця 1. Оцінка розмірів підприємств харчової промисловості у 2021–2023 рр.

Показники	2021	2022	2023	Темп приросту, %
Кількість діючих суб'єктів господарювання, од.:	16160	13899	16357	1,2
– харчових продуктів	15109	13023	15374	1,8
– виробництво напоїв	1051	876	983	-6,5
Кількість найманих працівників, чол.:	311140	294878	287728	-7,5
– харчових продуктів	311140	265533	259064	-16,7
– виробництво напоїв	–	29345	28664	–
Кількість зайнятих працівників, чол.:	321814	304762	299964	-6,8
– харчових продуктів	321814	275009	270799	-15,9
– виробництво напоїв	–	29753	29165	–
Обсяг виробленої продукції, тис. грн:	750241752,0	696780989,7	866287768,2	15,5
– харчових продуктів	671484921,2	621958242,5	766737370,8	14,2
– виробництво напоїв	78756830,8	74822747,2	99550397,4	26,4
Обсяг реалізованої продукції, тис. грн:	769949851,5	779072115,1	928898748,9	20,6
– харчових продуктів	769949851,5	697233414,3	820354518,9	6,5
– виробництво напоїв	–	81838700,8	108544230,0	–
Витрати на персонал, тис. грн:	49128826,1	52422941,6	63411007,9	29,1
– харчових продуктів	49128826,1	44677961,7	54140175,9	10,2
– виробництво напоїв	–	7744979,9	9270832,0	–

Джерело: побудовано на основі даних [19].

Важливим за умов кризових явищ є соціально-економічна політика підприємств. За вказаний період чисельність як найманих, так і залучених працівників мала тенденцію до скорочення. Так, чисельність найманих працівників скоротилася на 7,5%, у т.ч. у виробників харчових продуктів – на 16,7%. Аналогічна тенденція спостерігається й з залученими працівниками, де скорочення становило 6,8%, у т.ч. у виробників харчових продуктів – на 15,9% відповідно. На це вплинули такі негативні чинники: виїзд кваліфікованих працівників за кордон, мобілізація працівників, що залишилася на підконтрольній території України, частина працівників з певних причин залишилася на окупованій території.

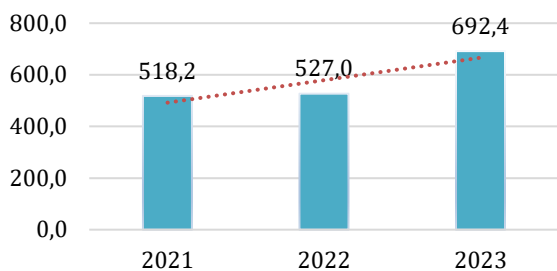
Важливими показниками, що характеризують масштаби діяльності підприємств харчової промисловості, є обсяг виробленої та реалізованої продукції. Дослідження зазначених показників за 2021–2023 рр., не дивлячись на наслідки пандемії Covid-19 та умови військового стану, показало їх ріст на 15,5% (харчових продуктів – на 14,2%, напоїв – на 26,4%) та 20,6% (харчових продуктів – на 6,5%). Не дивлячись на часткову чи повну втрату основних засобів виробництва, виробничих запасів, час витрачений на релокацію бізнесу, інших чинників, вказаний ріст відбувся завдяки зростанню цін на продукцію та експорт її надлишків.

Ефективність використання трудових ресурсів підприємств харчової промисловості представлена на рис. 2. Не дивлячись на скорочення чисельності працюючих, витрати на утримання персоналу зросли на 29,1%, у т.ч. у виробників харчових продуктів – на 10,2%. Водночас витрати на одного займаного працівника ще більше зросли – на 59 тис. грн чи 38,5% й становили на кінець 2023 р. 211,4 тис. грн (виробників харчової продукції – на 47 тис. грн чи 31% й становили на кінець 2023 р. майже 200 тис. грн). Додана вартість за витратами виробництва на одного найманого працівника щорічно зростала на 58 тис. грн й становила 692,4 тис. грн у 2023 р., тобто темп приросту становив 33,6%, у т.ч. виробників харчової продукції –44,6%. Обсяг виробленої та реалізованої продукції у вартісному вираженні виріс за аналізований період на 23,9% та 29,4% відповідно. Таким чином, трудовий потенціал є високим та його подальший ріст буде відбуватися за рахунок зростання цін на продукцію та запровадження інноваційних методів виробництва й технологічних змін, що позитивно відіб'ється на продуктивності праці та зниженні трудомісткості продукції.

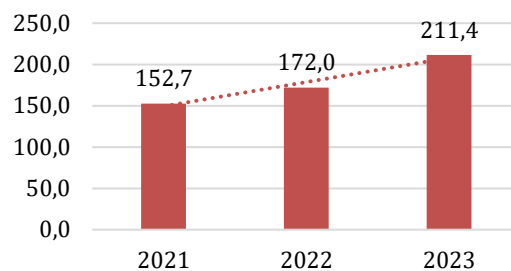
Потужним драйвером підвищення виробничого потенціалу підприємств харчової промисловості є обсяг залучених капітальних інвестицій (рис. 3). Динаміка показника свідчить про нарощування капітальних інвестицій у розбудову виробничої та логістичної інфраструктури підприємств.

Оцінка середньорічних капітальних інвестицій на одне підприємство харчової промисловості за 2021–2023 рр. демонструє темп приросту у 4,3%, у т.ч. виробників харчових продуктів – 1,5%, напоїв – 22,9%. Хоча розмір капітальних інвестицій 2022 р. через введення воєнного стану скоротилися більше ніж на половину показника попереднього року, у 2023 р. відбулося відновлення й навіть перевищення показника 2021 року. Цьому сприяла ефективно сформована політика щодо інвестиційної роботи як у середині, так й поза межами підприємства, достатньо високий рівень конкурентоспроможності вітчизняної продукції (порівняно з іноземними аналогами, особливо у ціновому сегменті), запровадження процесів раціоналізації та оптимізації використання ресурсів, достатній рівень використання основних виробничих засобів (ріст капіталовіддачі, зниження капіталоємності) тощо.

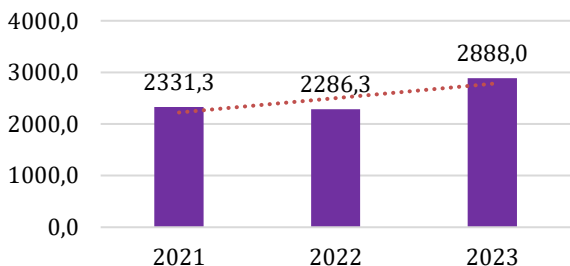
З метою активізації інвестиційної роботи в харчовій галузі Кравченко І. Й. рекомендує сфокусувати увагу держави на таких напрямках прямих іноземних інвестицій: фінансово-кредитне стимулювання, податкове стимулювання та інфраструктурне забезпечення [20] (рис. 4).

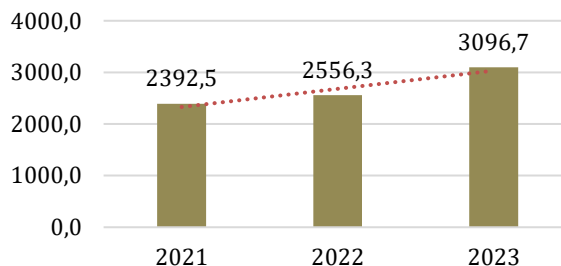
а) додана вартість за витратами виробництва на одного зайнятого працівника, тис. грн

б) витрати на одного найманого зайнятого, тис. грн

в) обсяг виробленої продукції на одного зайнятого працівника, тис. грн

г) обсяг реалізованої продукції на одного зайнятого працівника, тис. грн

Рис. 2. Ефективність використання трудових ресурсів підприємств харчової промисловості

Джерело: побудовано на основі даних [19].

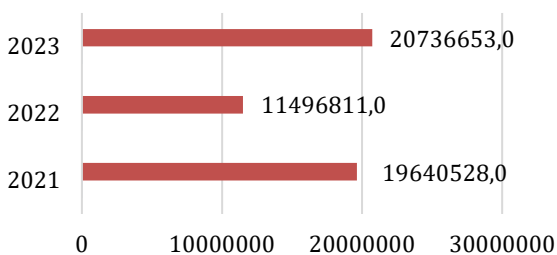

Рис. 3. Капітальні інвестиції підприємств харчової промисловості за 2021–2023 рр.

Джерело: побудовано на основі даних [19].

Зокрема, планується підвищення ліміту за програмою «5–7–9%» до 150 млн грн для переробних підприємств. Крім того, ЄС на 2024–2027 роки планує виділити Україні 50 млрд євро, серед яких буде передбачена підтримка переробки в агросекторі» [21].

Невирішною залишається ситуація із забезпеченням державної підтримки страхування воєнних ризиків інвестора, готового інвестувати у переробну галузь, будувати нові цехи, купувати обладнання тощо. Крім цього важлива державна підтримка переробної галузі у таких напрямках, як доступ до дешевих і «довгих» кредитів; розвиток інфраструктури та логістики для експорту товарів; доступ до сучасних технологій; укладання міжнародних торгових угод, які б сприяли експорту товарів переробної галузі на світові ринки; регуляторна підтримка та зменшення бюрократичних перепон; стимулювання навчання та розвитку робочої сили; заохочення інновацій [22].

Висновки та перспективи подальших розвідок

Отримані нами результати досліджень, показали, що виробничий потенціал не може бути відділений від фінансових можливостей підприємств. Саме фінанси є основною складовою усього економічного потенціалу підприємства, а отже, має пряий вплив на виробничий стан та можливості підприємств-харчовиків.

Про необхідність підтримки підприємств харчової промисловості в умовах воєнного стану наголосив перший заступник Міністра аграрної політики та продовольства Тарас Висоцький. За його словами, «підприємства, що знаходилися на територіях, де велися бойові дії і мають складну ситуацію, можуть отримати кредити на обігові цілі під 1% річних. Для цих підприємств передбачений ще один інструмент – надання державних гарантій не 50%, які є зараз базовими, а збільшення до 80%.

Фінансово-кредитне стимулювання

Безпроцентні кредити, пільгові кредити, інвестиційні гарантії

Податкове стимулювання

Зниження ставки податку, податкові угоди з іншими країнами, безмитний імпорт обладнання та/або сировини, податкові канікули

Інфраструктурне забезпечення

Надання землі та/або будівель у безкоштовне користування чи за пільговими цінами, субсидії на користування енергією, транспортна інфраструктура належного стану

Рис. 4. Напрями інвестиційного стимулювання виробничого потенціалу харчових підприємств

Джерело: побудовано на основі даних [20].

Виробничий потенціал виробників харчових продуктів має такі особливості та відмінності: залежність від сільського господарства. Так, виробництво борошна, круп, хлібобулочних виробів залежить від постачання зернових культур (особливо пшениці) на виробничі (переробні) потужності підприємств-харчовиків; доступність та ціни на сировину, залежно від сезону. Найнижчими є ціни під час збирання зернових культур, ближче до збиральних робіт наступного року ціни стають максимальними.

Встановлено, що головними проблемами, що супроводжували підприємства харчової сфери унаслідок бойових дій, стали: втрати зв'язків з постачальниками; відсутність стабільних напрямків збуту виробленої продукції; скорочення чисельності персоналу через мобілізацію частини працівників; скорочення чисельності персоналу через виїзд за кордон; нестабільність кредитно-фінансової сфери (високі процентні ставки на кредити, нестабільність національної грошової одиниці); відсутність чи нестабільність постачання сировини та матеріалів, у т.ч. газу, електроенергії, води; окупація територій, де функціонують підприємства. Не дивлячись на негаразди, підприємства харчової промисловості не тільки відновили довоєнний рівень капітальних інвестицій, а й перевищили його на 4,3%. Для підвищення виробничого потенціалу необхідно державі сфокусувати зусилля на таких напрямках: фінансово-кредитне та податкове стимулювання, інфраструктурне забезпечення. Вже запроваджені та діють такі програми щодо підтримки підприємств, що постраждали від воєнних дій: кредити на обігові цілі під 1% річних; зростання надання державних гарантій до 80%; підвищення ліміту за програмою «5–7–9%» до 150 млн грн; укладання міжнародних торгових договорів для експорту виробленої продукції; зменшення залежності від імпоротної сировини; квотування ввозу продукції, що має більш високі конкурентні позиції (порівняно з вітчизняними видами продукції); зменшення бюрократії; направлення працівників на перекваліфікацію та навчання; стимулювання інновацій тощо.

Література

1. Київська Школа Економіки. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на початок 2024 року. 2024. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/01.01.24_Damages_Report.pdf.
2. Сарай Н.І. Виробничий потенціал підприємства: сутність та особливості діагностики. *Інновацій на економіка*. 2012. № 12. С. 100-103.
3. Левченко Ю.Г., Чередниченко О.А. Управління виробничим потенціалом підприємств харчової промисловості. *Наукові праці Національного університету харчових технологій*. 2010. № 35. С. 128-133. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/handle/123456789/10311>.
4. Меліх Т.Г. Методологічний базис оцінки виробничого потенціалу харчових підприємств. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Випуск 12(2). С. 6-13. URL: http://bses.in.ua/journals/2016/12-2_2016/3.pdf.
5. Михайленко Г.А. Характеристика ресурсної складової виробничого потенціалу галузей харчової промисловості. *Продовольчі ресурси*. 2021. № 3(05). С. 166-172. URL: <https://iprjournal.kyiv.ua/index.php/pr/article/view/388>.
6. Мохонько Г., Клименко К. Стан розвитку інноваційного потенціалу підприємств харчової промисловості в Україні. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи*: І Міжнародна науково-практична конференція 2020. URL: <https://confmanagement-proc.kpi.ua/article/view/201235>.
7. Левченко Ю.Г., Рябенко В.В., Мельниченко О.В. Ефективність використання інноваційного потенціалу підприємств харчової промисловості. *Актуальні проблеми інноваційної економіки та права*. 2024. № 4. С. 20-25.
8. Ніценко В.С., Данько Ю.І. Розвиток виробництва молока в Україні та економічна стійкість молокопродуктового підкомплексу. *Український журнал прикладної економіки*. 2019. Том 4. № 4. С. 8-15.
9. Ніценко В.С. Шляхи забезпечення сталого розвитку виробництва молока в Україні. *Український журнал прикладної економіки*. 2019. Том 4. № 3. С. 106-113. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2019-3-12>
10. Ніценко В.С. Розвиток молочного скотарства в умовах інтеграції. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії*. 2013. Випуск 1 (6). Том 1. С. 199-208.
11. Ніценко В.С. Проблеми та напрями оптимізації витрат виробництва свинини. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: «Економічні науки»*. 2019. Випуск 202. С. 198-209.
12. Мартиненко В.П., Усатюк В.В. Адаптація зарубіжного досвіду щодо оцінки виробничого потенціалу підприємства. *Підприємництво та інновації*. 2017. Випуск 3. С. 43-48.
13. Дзюбинська Х.М., Шашина М.В. Оцінювання ефективності управління виробничим потенціалом підприємства за його складовими. *Економічні студії*. 2018. № 4 (22). С. 29-33.
14. Губіна В.В. Механізми підвищення конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості: монографія. Харків: Панов, 2015. 204 с.
15. Красноруцький О.О., Ніценко В.С., Захарченко О.В. Оптимізація формування та використання економічного потенціалу в сільськогосподарських підприємствах: монографія. Харків: ТОВ «Лерадрук», 2013. 211 с.
16. Шаповалова Н.П., Ніценко В.С., Фоменко А.О. Шляхи підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів на ПАТ «Карлсберг Україна». *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія «Економічні науки»*. 2017. № 1. С. 109-121.
17. Центр ресурсоефективного та чистого виробництва. Діяльність вітчизняних підприємств під час війни в Україні: дослідження реального стану та потреб. Київ: Центр ресурсоефективного та чистого виробництва, 2022. 23 с.
18. Український союз промисловців і підприємців. Огляд впливу війни на промисловість України та прогноз перспектив в економіці. 2022. URL: <https://uspp.ua/news/actual/2018/ohliad-vplyvu-viiny-na-promyslovist-ukrainy-ta-prohnoz-perspektiv-v-ekonomitsi>.
19. Державний комітет статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua>.
20. Кравченко І.Й. Статистичний аналіз інвестицій в харчову промисловість України та механізми їх стимулювання за умов сучасної продовольчої кризи. *Економіка та держава*. 2022. № 5. С. 115-120. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2022.5.115>.
21. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Через війну аграрії зазнали значних втрат і потребують підтримки. Мінагрополітики має бути модератором і допомагати їм Тарас Висоцький. 2023.

URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/cherez-viinu-ahrarii-zaznaly-znachnykh-vtrat-i-potrebiut-pidtrymky-minahropolityky-maie-buty-moderatorom-i-dopomahaty-im-taras-vysotskyi>.

22. Таршин І. Переробна промисловість: коли час інвестувати? Економічна правда. 2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/10/9/705232/>.

References

1. Kyivs'ka Shkola Ekonomiky. Zvit pro priami zbytky infrastruktury vid rujnuvan' vnaslidok vijs'kovoi ahresii Rosii proty Ukrainy stanom na pochatok 2024 roku. (2024). [Kyiv School of Economics. Report on direct damage to infrastructure from destruction as a result of Russia's military aggression against Ukraine as of the beginning of 2024]. Available at: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/01.01.24_Damages_Report.pdf.
2. Saraj, N.I. (2012). «Production potential of an enterprise: essence and features of diagnostics». *Innovatsij na ekonomika*. № 12. pp. 100-103.
3. Levchenko, Yu.H., Cherednychenko, O.A. (2010). «Management of the production potential of food industry enterprises». *Naukovi pratsi Natsional'noho universytetu kharchovykh tekhnolohij*. № 35. pp. 128-133. Available at: <https://dspace.nuft.edu.ua/handle/123456789/10311>.
4. Melikh, T.H. (2016). «Methodological basis for assessing the production potential of food enterprises». *Prychornomors'ki ekonomichni studii*. Issue 12(2). pp. 6-13. Available at: http://bses.in.ua/journals/2016/12-2_2016/3.pdf.
5. Mykhajlenko, H.A. (2021). «Characteristics of the resource component of the production potential of food industry branches». *Prodovol'chi resursy*. № 3(05). pp. 166-172. Available at: <https://ipjournal.kyiv.ua/index.php/pr/article/view/388>.
6. Mokhon'ko, H., Klymenko, K. (2020). «The state of development of the innovative potential of food industry enterprises in Ukraine». *Biznes, innovatsii, menedzhment: problemy ta perspektyvy*. [Stan rozvytku innovatsijnogo potentsialu pidpriemstv kharchovoi promyslovosti v Ukraini]. I Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia. Available at: <https://confmanagement-proc.kpi.ua/article/view/201235>.
7. Levchenko, Yu.H., Riabenko, V.V., Mel'nychenko, O.V. (2024). «Effectiveness of using the innovative potential of food industry enterprises». *Aktual'ni problemy innovatsijnoi ekonomiky ta prava*. № 4. pp. 20-25. DOI: <https://doi.org/10.36887/2524-0455-2024-4-4>.
8. Nitsenko, V.S., Dan'ko, Yu.I. (2019). «Development of milk production in Ukraine and economic sustainability of the dairy subcomplex». *Ukrains'kyj zhurnal prykladnoi ekonomiky*. Vol. 4. № 4. pp. 8-15. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2019-4-1>.
9. Nitsenko, V.S. (2019). «Ways to ensure sustainable development of milk production in Ukraine». *Ukrains'kyj zhurnal prykladnoi ekonomiky*. Vol. 4. № 3. pp. 106-113. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2019-3-12>.
10. Nitsenko, V.S. (2013). «Development of dairy cattle breeding in conditions of integration». *Naukovi pratsi Poltav's'koi derzhavnoi ahrarnoi akademii*. Issue 1 (6). Vol. 1. pp. 199-208.
11. Nitsenko, V.S. (2019). «Problems and directions of optimization of pork production costs». *Visnyk Kharkiv's'koho natsional'noho tekhnichnoho universytetu sil's'koho hospodarstva: «Ekonomichni nauky»*. Issue 202. pp. 198-209.
12. Martynenko, V.P., Usatiuk, V.V. (2017). «Adaptation of foreign experience in assessing the production potential of an enterprise». *Pidpriemnytstvo ta innovatsii*. Issue 3. pp. 43-48.
13. Dziubyn's'ka, Kh.M., Shashyna, M.V. (2018). «Assessment of the effectiveness of managing the production potential of an enterprise by its components». *Ekonomichni studii*. № 4 (22). pp. 29-33.
14. Hubina, V.V. (2015). *Mekhanizmy pidvyschennia konkurentospromozhnosti pidpriemstv kharchovoi promyslovosti*. [Mechanisms for increasing the competitiveness of food industry enterprises]. Panov. Kharkiv. Ukraine.
15. Krasnoruts'kyj, O.O., Nitsenko, V.S., Zakharchenko, O.V. (2013). *Optymizatsiia formuvannia ta vykorystannia ekonomichnoho potentsialu v sil's'kohospodars'kykh pidpriemstvakh*. [Optimization of the formation and use of economic potential in agricultural enterprises]. TOV «Leradruk». Kharkiv. Ukraine.
16. Shapovalova, N.P., Nitsenko, V.S., Fomenko, A.O. (2017). «Ways to increase the efficiency of the use of material resources at PJSC "Carlsberg Ukraine"». *Visnyk KhNAU im. V.V. Dokuchaieva. Seriia «Ekonomichni nauky»*. № 1. pp. 109-121.
17. Tsentri resursoefektyvnoho ta chystoho vyrobnytstva. Diial'nist' vitchyznians'kykh pidpriemstv pid chas vijny v Ukraini: doslidzhennia real'noho stanu ta potreb. (2022). [Center for Resource-Efficient and Clean Production. Activities of domestic enterprises during the war in Ukraine: a study of the real state and needs]. Tsentri resursoefektyvnoho ta chystoho vyrobnytstva, Kyiv. Ukraine.
18. Ukrains'kyj soiuz promyslovtsiv i pidpriemtsiv. Ohliad vplyvu vijny na promyslovist' Ukrainy ta prohnoz perspektyv v ekonomitsi. (2022). [Ukrainian Union of Industrialists and Entrepreneurs. Review of the impact of the war on the industry of Ukraine and forecast of prospects in the economy]. Available at: <https://uspp.ua/news/actual/2018/ohliad-vplyvu-viiny-na-promyslovist-ukrainy-ta-prohnoz-perspektyv-v-ekonomitsi>.
19. Derzhavnyj komitet statystyky Ukrainy. [State Statistics Committee of Ukraine]. Available at: <https://ukrstat.gov.ua>.
20. Kravchenko, I.J. (2022). «Statistical analysis of investments in the food industry of Ukraine and mechanisms for their stimulation in the conditions of the modern food crisis». *Ekonomika ta derzhava*. № 5. pp. 115-120. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2022.5.115>.
21. Ministerstvo ahrarnoi polityky ta prodovol'stva Ukrainy. Cherez vijnu ahrarii zaznaly znachnykh vtrat i potrebiut pidtrymky. Minahropolityky maie buty moderatorom i dopomahaty im Taras Vysots'kyj. (2023). [Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine. Due to the war, farmers have suffered significant losses and need support. The Ministry of Agrarian Policy should be the moderator and Taras Vysotsky should help them.]. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/news/cherez-viinu-ahrarii-zaznaly-znachnykh-vtrat-i-potrebiut-pidtrymky-minahropolityky-maie-buty-moderatorom-i-dopomahaty-im-taras-vysotskyi>.
22. Tarshyn I. (2023). «Manufacturing industry: when is the time to invest?». *Ekonomichna pravda*. 2023. Available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/10/9/705232/>.

Стаття надійшла до редакції 15.10.2024 р.